

A Budapesti Történeti Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei és eredményei a 2009. évben

(A helyszínek számát lásd jelölve a 189. oldali térképen)

16. Budapest, III. ker., Szentendrei út 133, volt MHSZ Lőtér, Aquincum – polgárváros, Hrsz.: 19348/8

Intézményünk múzeumfejlesztő európai uniós pályázat előkészítéseként a 2009-es év folyamán szondázó jellegű feltárást végzett a polgárváros déli részén. A terület a déli városfal közvetlen közelében található, ahol 1941-ben Nagy Tibor több régészeti feltárást is végzett (NAGY 1958, 149–189 és 1943, 378–383). Az ekkor már tereprendezés alatt álló területen (katonai lőtér építése, lőtérdombok miatt) csak izolált, kisebb részekben tudott kutatni, így összefüggő városszerkezet nem körvonalazódott. A munka során, a kelet-nyugati irányú „G” utca déli oldalán kelet felől, észak-déli irányítású ún. hosszúházakat tárt fel (XIX., XXXVI.) nyugat felé pedig egy pinceépület, illetve egy kilenchelyiséges, gazdag freskódekorációval ellátott lakóépület, az úgynevezett „Festőlakás” került elő (XXXVII.). Az épület közvetlen környezetét Nagy Tibor nem tudta kutatni, így ennek kapcsolata pl. a „G” utcával nem ismert. Nyugat felé egy további, hathelyiséges kisebb épület is feltárással került (XXXVIII.).

A területrészen később Zsidi Paula végzett kutatást 1992-ben. Az egykori lőtér délnyugati szélén húzott kutatóárokban a „Festőlakás”, illetve a pince maradványai

nem kerültek elő, a sárga homokos altalaj azonban igen magasan mutatkozott, objektumok nélkül (ZSIDI 1994, 36). 2007-ben a múzeum új kiállítási épületének (volt ELMŰ épület) kialakítása során a lőtér déli részén húzott kelet-nyugati irányú közműárokban egy észak-déli irányú falrészlet és egy ugyanilyen irányú kisebb csatornarészlet került elő, továbbá az itt is igen magasan jelentkező altalaj (LÁNG 2008, 82). A fenti adatokból egyrészt leszűrhetjük, hogy dél felé az egykori terepszint emelkedett, másrészt, hogy a lőtér tereprendezése, illetve építése során a régészeti rétegeket valószínűleg nagyrészt elpusztították, így már csak néhány falalap maradványa jelentkezett és az altalaj.

Az idei évben végzett kutatás során a lőtér nyugati oldalán húztunk észak-déli irányú kutatóárkokat, az 1992-es árok meghosszabbításaként. Az árok északi részében teljes vastagságban (0,5–1,2 m) csak a lőtér építésekor átforgatott, római építési törmelékekkel és egyéb leletanyaggal (terra sigillata, házikeramia, Hadrianus bronz verete) teli réteget találtunk, amely alatt dél felé erősen lejtve jött elő a sárga homokos altalaj. A felület északkeleti sarkában feltehetően egy kiszedett fal nyomát regisztráltuk (2. kép).

A déli árokszakas keleti szélénél a szintén átforgatott talajréteg alatt egy ke-

1. kép: A Budapesti Történeti Múzeum kisebb feltárásainak helyszínei

2. kép: Kiszedett fal (?) a kutatóárok északi felében (Budapest, III. ker., Szentendrei út 133.)

let-nyugati irányú falrészlet, omladékok, egésréteg, szögletes cölöplyuk és padlószint maradványa (?) mutatkozott.

A két árokészben feltárt objektumok funkciója egymáshoz, illetve a Nagy Tibor által feltárt épületekhez viszonyított helyzete, a szelvények kis mérete miatt, csak részben volt megállapítható. Valószínűnek látszik, hogy az említett jelenségek a „Festőlakás” nyugati széléhez tartoztak, jelentős részüket a lőtér építésekor bolygatták meg.

Jelenlegi ismereteink szerint tehát az 1941-es feltárás által felszínre hozott „Festőlakás”, és pince maradványai nagyrészt elpusztulhattak a lőtér építése során. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy kutatóárkaink a terület középső és keleti részét egyelőre nem érintették, ezek feltárására sikeres pályázat esetén lesz módunk.

Láng Orsolya

Irodalom:

NAGY 1943 – Nagy T.: A Fővárosi Régészeti és Ásatási Intézet jelentése az 1938-

1942. évek között végzett kutatásairól. BudRég 13 (1943) 359–399.

NAGY 1958 – Nagy T.: Az aquincumi ún. Festőlakás. BudRég 18 (1958) 149–189.

ZSIDI 1994 – Zsidi P.: 50/7. III. Budapest, Szentendrei út 133. Aquincum polgárváros – déli városfal. RégFüz 46 (1994) 36.

LÁNG 2008 – Láng O.: Újabb adatok az aquincumi polgárváros déli részének közműhálózatához és beépítettségéhez (Recent data on the public utilities and building sin the southern part of the Civil Town of Aquincum). Aqfüz 14 (2008) 81–88.

17. Budapest, III. ker., Fehéregyházi út 13–15., Hrsz.: 18770/5-7

Az aquincumi katonaváros északnyugati peremén, az Overseas Invest Kft. megbízása alapján, 2009. május 12. és május 26. között rövidebb próbafeltárást végeztünk a terület római kori területhasználatának és beépítettségének kutatására. A tervezett társasház cölöpalapozásának nyomvonalában egy kelet-nyugati (2 m

széles és 28 m hosszú) és egy észak-déli (2 m széles és 7,5 m hosszú) irányú kutatóárkot nyitottunk.

A telek egy közeli, ma is működő forrás közelében helyezkedik el (TÓTH-KÁRPÁTI 2004), amely terület, a környéken folytatott kutatások alapján (KIRCHHOF 2007), a kora római időszakban lápos-vizenyős, mocsaras jellegű volt. A római megtelepedésre utaló nyomok csak a Kr. u. 2. század végétől – 3. század elejétől a 4. századig jelentkeztek, a mocsár lecsapolását és a forrás vizének elvezetését követően.

A feltárás során az újkori és a római réteg határán a késő római korra tehető, sűrűn köves, néhol téglás, L-alakban jelentkező épületplanírozás maradványai láttak napvilágot. A kutatóárkok további mélyítése során elszórtan nagyobb kövek jelentkeztek összefüggés nélkül, illetve a régészeti réteg alján, a 2. kutatóárkokban, kelet-nyugati kiterjedésű nagyobb kövekből álló felület mutatkozott, amelyből egy csapolással ellátott kváder-jellegű, feltehetően másodlagosan felhasznált, töredékes kő is került elő. Az említett laza csoportban elhelyezkedő köves felületek egy rétegben jelentkeztek, jellegük nem utalt összefüggő épületmaradványra vagy útra, sokkal inkább épületek omladékai vagy planírozásai voltak.

A telken a régészeti réteg vastagsága elérte a 40-80 centimétert, amelynek feltárása során zömmel a késő római kor emlékei, érmek és mázas kerámiatöredékek kerültek elő szórványosan. A terület középkori beépítettségére utaló emlékeket nem találtunk.

A régészeti réteg alatt fekete, homogén, forrásmészkövekkel kevert réteg jelentkezett, amely leleteket már nem tartalmazott. A közeli forrásnak köszönhetően ezen a szinten (4,50 méter mélység környékén)

már megjelent a talajvíz, mely akadályozta a további kutatási munkákat.

Összefoglalóan, a telken a régészeti kultúrréteg 40-80 centimétert tett ki, amely nyugat felé vastagodott. A feltárás során a kora római időszak emlékei nem kerültek elő, a nagyobb kiterjedésű forrásmészkövek és a közeli forrás vizéből kivált egyéb képződmények egykor elárasztott területre utaltak, amelyre csak a középső, illetve késő római időszak rétegei kerültek. Az L-alakú és kelet-nyugati irányú, laza szerkezetű, köves-téglás objektumok a terület késő római beépítettségét igazolták, melyek feltehetően a katonaváros északnyugati peremén elhelyezkedő, elplanírozott épületek maradványai voltak. Fehéregyháza középkori településének nyomai nem mutatkoztak, amely a közelben működő újkori téglagyár bolygatásainak is köszönhető.

Kirchhof Anita

Irodalom:

KIRCHHOF 2007 – Kirchhof A.: Új feltárási eredmények a katonaváros északnyugati régiójából I (New excavations results from the northwestern region of the Military Town I). Aqfűz 13 (2007) 40–56. TÓTH-KÁRPÁTI 2004 – Tóth A. – Kárpáti Z.: Budapest, III. ker., Hunor utca 56–58. (Hrsz.: 18765/1, 18767) Aqfűz 10 (2004) 181.

**18. Budapest, III. ker., Góbé utca 23.,
Hrsz.: 18764/4**

2009. július 27–29. között régészeti próbafeltárás zajlott a Góbé utca 23. szám alá tervezett társasház kivitelezési munkálatai

előtt. Korábban a telek közvetlen szomszédságában a Kunigunda 36. és 38–40. szám alatt szórványos római objektumok és temetkezések kerültek elő (LASSÁNYI 2005; LASSÁNYI 2006).

2009. július 27-én az általunk kijelölt 10 m hosszú és 4 m széles, kelet-nyugati irányú árok gépi földmunkája történt meg. A felső 1,8-2 m-en újkori – helyenként erősen törmelékeny – réteg került elő. Alatta viszont már az a sötétbarna, humuszos réteg húzódott, amelyben a római korra keltezhető leletanyagot találtunk.

Mivel a felépítendő épület tervezett alapozási síkja a mai felszíntől számított, mintegy 2,5 m mélységet érintett, ezért ezt figyelembe véve végeztük el a feltárást. Az ásás során, a sötétbarna-fekete humuszos, agyagos rétegből származó kevés római leletanyagot kívül régészeti jelenlét, objektum nem került elő. Az északi tanúfal mentén, a beruházóval történt egyeztetés után, lehetőségünk nyílt, hogy egy keskeny sávban (0,6 méter szélességben és 4 méter hosszban) lemélyítsünk az altalajig. A szürke színű agyagos altalaj az alapozási szint alatt, mintegy 15-20 cm-el jelentkezett. Ebből azonban leletanyag már nem került elő.

Lassányi Gábor

Irodalom:

LASSÁNYI 2005 – Lassányi G.: Budapest, III. ker. Kunigunda útja 38–40. Aqfűz 11 (2005) 222–223.

LASSÁNYI 2006 – Lassányi G.: Budapest, III. ker. Kunigunda útja 36. Aqfűz 12 (2006) 222–223.

19. Budapest, I. ker., A Budai Főgyűjtő csatorna Halász utca – Szilágyi Dezső tér – Batthyány tér közötti szakasza

2008. szeptember 23. és október 22. között a Budapesti Történeti Múzeum a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat megbízásából régészeti megfigyelést és megelőző régészeti feltárást végzett a Budai Főgyűjtő csatorna középső szakaszán. A munkaterületen három aknát (Halász utcai, Szilágyi Dezső téri, Batthyány téri) jelölték ki a csatorna – préseléses technológiával való – építéséhez.

A Halász utcai aknában mélyített szonda komolyabb rétegződést mutatott, ezért itt szükségessé vált a gépi helyett a kézi földmunka igénybevétele. 1-3 méter közti mélységében barna humuszos, sárga agyagos és bontott mészköves rétegek váltották egymást. Ezekben többségében ugyan késő középkori kerámiatöredékek kerültek elő, de a kevés újkori cserép alapján mégis inkább a 19. századi datálás tűnik biztosabbnak. 5 méter mélyen vastag, törtmárgás réteget találtunk, ez alatt pedig, 5,5 méternél, egy újabb márgás réteg került elő, benne újkori kerámiatöredékekkel, fadarabokkal és cipőfoszlányokkal.

A Szilágyi Dezső téri akna déli felében a markoló kanalával húztunk 70 cm szélességű szondát, melyben kelet-felé lejtő földrétegek látszódtak. Tovább mélyítve, az így keletkezett – megtisztított – metszetfalban jól látszottak a 19. századi rakpart feltöltésének 45 fokban kelet-felé eső rétegei. A metszetfal dokumentálása után az akna nyugati szélén egy újabb 70 cm széles szondát nyitottunk. Itt a csatornaakna tervezett mélységéig 5,3 méterig mélyítettünk. Az említett ferde rétegződés 4 méter mélyen ért véget, ez alatt egy vízszintes irányú, nagyobb törtmárga

darabokból álló, majd egy tömött, szürke, iszapréteg húzódott. Ez utóbbiból 19. századi kerámia és bőrcipő darabok kerültek elő.

A Batthyány téri aknában komoly ipari sóderréteg feküdt változó mélységben. Az akna nyugati szélén a markoló kanálával nyitottunk egy szondát, és az építési mélységig, 5,3 méterig mélyítettünk. A sóder alatt modern, fekete salakot találtunk egészen a szonda legaljáig. Itt feltételezhetően az 1960-ban elbontott Kossuth híd budai hídfőjének helyét találtuk meg, melyet az akna közvetlen közelében, a rakpart mellvédjén elhelyezett emléktábla is jelez.

Benda Judit

20. Budapest, I. ker., Petermann bíró utca 9., Hrsz.: 6630

2009. május-június hónapban, az I. kerületi önkormányzat megbízásából megelőző régészeti kutatásokat végeztünk a fenti telek épületének északi oldalán található udvaron. A szomszéd telken, a Petermann bíró utca 7. szám alatt korábban folyó feltárások során egy 14. századi lakóház részlete került elő, melynek nyugati fala és a 9. számú telek között mély sziklaárok húzódott (H. GYÜRKY 1976). Feltárási területünkől északra, az Országház utca 33. számú telek régészeti kutatása 1996-ban, majd 2000-2002 között történt meg (BENCZE 2003). A Petermann bíró utca 9. számú lakóházat 1830 táján emelték, majd a II. világháborút követő helyreállítás után, 1954-ben az Állami Nyomda igazgatósági épülete lett (MMT IV., 425). A korábban a Kapisztrán tér 1., Országház utca 33-34-es épületeket elfoglaló Állami

3. kép: Középkori pince fala (Budapest, I. ker., Petermann bíró utca)

Nyomda épületeit (MMT IV., 383-384) 1990 után a Budavári Önkormányzat vásárolta meg. A Kapisztrán tér 1. felújítva a Budavári Önkormányzat új székháza lett, az Országház utca 33-34-es épületek helyére pedig Anjou Rezidencia néven modern lakóházakat emeltek. A Petermann bíró utca 9. számú épület északon pince-szinttel bővült, ez tette indokolttá a megelőző feltárást.

A régészeti kutatások során az ásási terület északkeleti sarkában egy középkori pince falrészlete került napvilágra (3. kép). A sziklába vágott pince behúzódott a Petermann bíró utca 7. alapozása alá, így teljes feltáráására statikai okok miatt nem volt lehetőség. A terület délnyugati sarkában egy másik középkori fal részlete is előkerült. Eredeti középkori rétegeket alig tudtunk megfigyelni, szinte a terület egészéről, a mai szint és a szikla között, újkori

anyaggal kevert hódoltság kori kerámia, továbbá nagyobb mennyiségű állatcsont került napvilágra.

Bencze Zoltán

Irodalom:

BENCZE 2003 – Bencze Z.: Előzetes jelentés a volt Állami Nyomda épületeinek területén folytatott régészeti kutatásokról (Preliminary report on the archaeological investigation conducted on the site of the buildings of the former state print). *BudRég* 37 (2003) 113–136.

H. GYÜRKY 1976 – H. Gyürky K.: Buda középkori városfalai I. *BudRég* 24 (1976) 94–96, 381–386.

MMT IV – Dercsényi D. (szerk): Magyarország Műemléki Topográfia IV. (Pogány F. [szerk.], Budapest Műemlékei I.) Budapest 1955.

21. Budapest, I. ker., Szentháromság tér, Budavári Nagyboldogasszony (Mátyás) templom, Hrsz.: 6531

A Mátyás templom rekonstrukciójához, annak üteméhez igazodó régészeti feltárás 2005 óta folyik a templom körül. 2005-2006 folyamán az északi oldalon dolgoztunk. Itt többször megújított középkori útszinteket, pincefalakat, valamint a középkori templom körüli, többsoros és többretegű temető részletét sikerült feltárnunk. 2007-ben elsősorban a déli oldalon, a közműárkok nyomvonalában folytattunk kutatásokat. Megfigyelhettük, hogy a temető sírjai már közvetlenül az útburkolat alatt jelentkeztek és nemcsak az újkori közművekkel, de több esetben későbbi rátemetkezéssel is megbolygatták a vázakat.

2008-ban a keleti oldalon, egy észak-déli irányú közműárokban folytattuk a

4. kép: Középkori temető részlete a Mátyás templom környékén (Budapest, I. ker., Szentháromság tér)

temető feltárását. A legsűrűbb betemetkezést a templom szentélyének vonalában észleltük. Jól megfigyelhetőek voltak a sírsorok, a rátemetések sűrűn egymásra rétegződtek; átlagosan 6-8 réteget lehetett elkülöníteni. A vázak kibontásakor, azok elhelyezkedéséből következtetni lehetett arra, hogy egyeseket textilbe csavarva temettek el. Koporsóládás temetkezéseket is feltártunk, többször koporsósöveket, néhány esetben a váz alatt és körülötte levő koporsóedezskák maradványait figyeltük meg. A melléklet kevés volt, az elhunytak ruházatáról csak a több sírban is feltárt franciakapocs, övecsát árulkodott.

2009-ben a tavaly már megkezdett közművezeték árkának mintegy 30 méteres szakaszát tártuk fel május 5. és június 19. között (4. kép). A keskeny árokban a szükséges rábontások elvégzése után a középkori temető újabb 105 sírját és számos bolygatott, sírhoz nem köthető szórványcsontot tártunk fel. A temető e szakaszán is megfigyelhetőek voltak a sírsorok és több rétegben a rátemetések. Két esetben olyan temetkezést találtunk, ahol a sírgödört már részben a sziklafelszínbe vágták bele. Idén is feltártunk együttes sírokat; ilyenek voltak a 727., 726., 719., 722. számú vázak, az alattuk észlelt közös koporsóedezska tanúsága szerint.

B. Nyékhelyi Dóra

22. Budapest, XI. ker., Lágymányosi utca 20–28., Hrsz.: 4125

A Lágymányosi utca Budafoki út és Stoczek utca közötti szakaszán 2009 nyarán nyíltárkos módszerű csatornázási munkálatok kezdődtek (Fővárosi Csatornázási Művek Mélyépítő Kft.). A kivitelezői munkálatok

megkezdésekor régészeti szakfelügyeletet végeztünk, majd ennek pozitív eredménye alapján kézi erővel feltártuk a csatorna nyomvonalát.

A régészeti korú rétegek már 1,5 m mélységben jelentkeztek. A kora újkori kerámia-töredéken kívül, főként római kori (Kr. u. 1-2. századi) edénytöredékek jellemezték a leletanyagot. A keskeny közműárókban néhány – jórészt roncsolt – régészeti jelenséget is dokumentáltunk: három kora császárkori kemencemaradvány, kisebb köves felületek, egy falrészlet, egy gödörkomplexum, valamint három csontvázas temetkezés (háton, nyújtott helyzetben) került elő. A feltárt jelenségek közül majdnem mindegyiket a római császárkor első két évszázadára keltezhetjük, csupán a csontvázas temetkezések idejének meghatározása bizonytalan, ezek mellől ugyanis keltezőértékű melléklet nem került elő.

Bechtold Eszter – Beszédes József

23. Budapest, XI. ker., Ulászló utca 4., Hrsz.: 4330

A fenti telken 2009. június 11-12-én régészeti megfigyelést végeztünk egy társasház építéséhez kapcsolódóan. A kivitelezői gépi földmunka során, az átlagosan 50 cm vastag újkori törmelékes felső réteg eltávolítása után több helyen, mintegy 30-50 cm vastagságban bolygatlan őshumusz jelentkező szórványos őskori kerámiával, ezért a munkát kézi erővel kibővítve, június 22. és 25. között régészeti feltárást végeztünk. A munkaterület mintegy 50%-át újkori épületek pinceszintjei bolygatták, a fennmaradó mintegy 200 m²-nyi területen középső bronzkori és késő vaskori telepnyomok kerültek elő.

A 39 előkerült régészeti objektum egy része sekély, egymásba ázott gödrökből álló nagyméretű gödörkomplexum volt (5. kép), kormeghatározásra kevésbé alkalmas, gyér mennyiségű leletanyaggal. Ezek közelében előkerült egy középső bronzkori kerámiatöredékeket tartalmazó hulladék-gödör is, amely talán a leletszegény gödörkomplexumok korának meghatározásához is némi támpontot nyújt. A feltárási terület déli harmadában egy kelet-északkelet-nyugat-délnyugati irányú egyenes vonalú, 1,2 m széles, 30 cm mély, ívelt aljú árkot tártunk fel, melynek betöltéséből kis mennyiségben késő vaskori edénytöredékek kerültek elő.

A szóban forgó lelőhelyrészlet egy nagy kiterjedésű, kora- és középső bronzkori település déli perifériális részéhez köthető. Legutóbb, 2006 telén, Reményi László a területünkkel határos Bocskai úton tárt fel vátya-koszider időszakba sorolható telepnymokat (REMÉNYI-HORVÁTH 2007, 192–193). A Bocskai út – Fehérvári út kereszteződésében 2003-ban végzett feltárás során ugyanezen lelőhely középső bronzkori és ké-

ső vaskori leletek kerültek napvilágra (BESZÉDES–SZILAS 2004).

Beszédes József – Szilas Gábor

Irodalom:

BESZÉDES–SZILAS 2004 – Beszédes J. – Szilas G.: Középső bronzkori település nyomai Lágymányoson (Traces of a Middle Bronze Age settlement at Lágymányos). *Aqfűz* 10 (2004) 147–152.

REMÉNYI–HORVÁTH 2007 – Reményi L. – Horváth L. A.: Régészeti lelőhelyek a 4. számú metróvonal Lágymányosi állomásain (Archaeological excavation at Lágymányos station for underground line 4). *Aqfűz* 13 (2007) 187–195.

24. A Budai Főgyűjtő csatorna csatlakozó létesítményeinek építéséhez kapcsolódó régészeti megfigyelések, ásások a XI. kerületben

A Budai Főgyűjtő csatorna csatlakozó létesítményeinek építésének 2009 őszén meg-

5. kép: Középső bronzkori gödöregyüttes bontás előtt (Budapest, XI. ker., Ulászló utca 4.)

6. kép: Csatorna-közműárok nyomvonalá középső bronzkori objektumokkal feltárás közben (Budapest, XI. ker. Építész utca)

kezdett munkálatainál több helyszínen végeztek régészeti megfigyelést, vagy ennek pozitív eredménye folytán megelőző feltárást a Budapesti Történeti Múzeum szakemberei. Az egyes csatorna-szakaszokat más-más kivitelező, más-más projekt keretében végezte, így ehhez igazodva közöljük mi is a régészeti munkák eredményeit.

XI. ker., *Építész utca*, Hrsz.: 43627, 43779

Az Építész utcában, a Fehérvári út és a Szerémi út közötti szakaszon nyíltárkos technikával végezte a Colas Alterra Zrt. a Főgyűjtő csatorna új nyomvonalának kialakítását.

A mintegy 3 méter szélességű és 4,5 méter mély munkaárokban az Építész utca Fehérvári út és a Karcag utca közé eső szakaszán nem észleltünk régészeti leletet vagy objektumot. Ezen a szakaszon, átlagosan 3 méter vastagságú újkori feltöltés jelentkezett, alatta fekete, szürkésfekete iszapos dunai üledékes feltöltést figyelünk meg.

Ezen a részen minden bizonnyal a Duna egyik korábbi mellékágának vagy holtágának nyugati széle húzódozott.

Nyugat felé haladva, az Építész utca és Karcag utca sarkánál a szürkésfekete iszapos réteg hirtelen elvékonyodott, ezzel párhuzamosan a sárga löszös altalaj egyre magasabban jelentkezett, és fokozatosan barna humusz vette át a szürke iszap helyét. Mindez azt jelezte, hogy a vizenyős dunai mellékágat emberi megtelepedésre alkalmas szárazulat, part menti sáv váltotta föl.

Az Építész utcának ezen a szakaszán (Építész utca 7. szám és a Fegyvernek utca sarka közti szakasz) a várakozásainknak megfelelően elő is kerültek őskori telepjelenségek (6. kép), amelyeket a leletanyaguk alapján a korai és középső bronzkorra keltezhetünk. Az említett szakaszt a kivitelezői munka részleges leállításával, megelőző feltárás keretében tártuk fel szeptember és október folyamán.

Munkánk során több mint 50 régészeti objektumot sikerült feltártunk, amelyek

főként a korai bronzkorból, kisebb részben a középső bronzkorból származtak.

A kora bronzkori telepjelenségek az Építész utca 7–11. között jelentkeztek, míg a 13. szám előtti szakaszon inkább a középső bronzkori leletek sűrűsödtek.

Az előkerült leletanyag viszonylag gazdagnak mondható: Az SE-17/1 jelű objektumból átfúrt csiszolt kőbalta került elő, amely típus a neolitikumtól a kora bronzkorig volt használatban. Az SE-13/1 jelű kisebb gödörobjektum bontásából kömlódi (kozaraci) típusú balta öntőminta töredéke (7. kép), míg az SE-24/1 rétegből bronzspirál és bronztű töredéke érdemelnek említést.

Az Építész utca környékén több őskori lelőhely is ismert. Közülük a feltárási területünk közvetlen szomszédságában, a Gyapot utca 1. szám alatt Nagy László és Schreiber Rózsa által 1958-ban és 1960-ban kutatott késő rézkori és kora bronzkori telep emelnénk ki (NAGY 1959; SCHREIBER 1961), de nincs messze lelőhelyünktől M. Virág Zsuzsa által az albertyfalvi strand területén feltárt neolitikus telep részlete (VIRÁG–BESZÉDES–REMÉNYI 2005) sem. (T. Z. – B. J.)

Szerémi út – Dombóvári út, Hrsz.: 3960/1; 1290

A Szerémi úton, a Prielle Kornélia utca és a Dombóvári út közötti szakaszon 2009. szeptember 3. és november 5. között folytattunk régészeti megfigyelést a mintegy 2 méter szélességben és 4 méter mélyen húzott közműárokban. A Főgyűjtő ezen szakaszát a Colas Alterra Zrt. nyíltárkos technikával készítette el. Munkánk során régészeti lelet, vagy jelenség nem került elő. A területen mintegy 2 méter vastagságban újkori törmelékes feltöltés, alatta átlagosan 1 méter vastag, barna humuszréteg húzódott. Ez alatt a sárga bolygatatlan löszös altalaj jelentkezett. (B. J.)

Mezőkövesd utca, Hrsz.: 43902, 43118, 43566/4, 43566/3

A Mezőkövesd utca Fehérvári út és Szerémi út közé eső szakaszán nyíltárkos technikával készült az új nyomvonal. A SADE-Magyarország Mélyépítő Kft. által kivitelezett munkálatokat 2009. szeptember 21. és november 12. között kísértük figyelemmel. Munkánk során régészeti lelet, vagy objektum nem került elő az átlagosan 3 méter mély és 1 méter szélességű

7. kép: Csiszolt kőbalta és öntőminta töredéke (Budapest, XI. ker., Építész utca)

közműárokban, amely a Mezőkövesd utca déli oldalán húzódott.

Az árokban az alábbi rétegeket figyelhettük meg: a jelenlegi felszíntől számítva átlagosan 2 méter mélységig újkori törmelékes feltöltés jelentkezett, amely alatt sötétbarna, kb. 40-50 cm vastag humuszréteg húzódott. A humusz alatt a sárga löszös, bolygatatlan altalaj következett.

Az újkori feltöltés nyugat felé, vagyis a Fehérvári út irányába fokozatosan vékonyodott, a Mezőkövesd utca 14. szám előtt már csak 80-90 cm vastagságú volt. A Mezőkövesd utca 6. szám előtt 3 méter mélyre nyúló, építési törmelékkel feltöltött újkori pince jelentkezett. (B. J.)

Beszédes József – Tézer Zita

Irodalom:

NAGY 1959 – Nagy L.: XI. ker. Gyapot utca 1. BudRég 19 (1959) 247.

SCHREIBER 1961 – Schreiber R.: Gyapot utca 1. RégFüz 14 (1961) 4.

VIRÁG–BESZÉDES–REMÉNYI 2005 – M. Virág Zs. – Beszédes J. – Reményi L.: Régészeti kutatások az egykori albertfalvi strand területén (Archaeological investigations on the territory of the former

open-air bath of Albertfalva). Aqfűz 11 (2005) 129–136.

25. Budapest XI. ker., Savoya Park, Hrsz.: 43573/4

Albertfalván, a Savoya Park déli szomszédságában, a Hosszúréti-patak mellett a Norauto gyorservíz alapozási munkálataihoz kapcsolódva végeztünk megelőző feltárást 2009 májusában. A cölöpalapozással érintett, mintegy 700 m² terület feltárása során, az átlagosan 4 méter vastag újkori törmelék eltávolítása után néhány őskori telepobjektum került elő. A sekély mélységű gödrökben csupán minimális mennyiségű bronzkori kerámiatöredéket találtunk.

Beszédes József

26. Budapest, V. ker., Pesti Barnabás utca 6., Hrsz.: 24329

Az V. kerület Pesti Barnabás utca 6. számú épület udvarán 2009. június 25. és július 24. között szondázó feltárást végeztünk. Munkaterületünk a Március 15. téri római tábor keleti oldalához közel, a középkori

8. kép: Középkori favázas ház lenyomatának részlete (Budapest, V. ker., Pesti Barnabás utca 6.)

és török kori Pest központjában fekszik. Közvetlen közelében, a Pesti Barnabás utca 1. területén 2007-ben török kori fürdő maradványai, középkori járósíntek, és a római tábornok övező árok kisebb részletei kerültek napvilágra (BESZÉDES–PAPP–ZÁDOR 2008).

A kutatás megkezdésekor, a mai járószinttől 30-50 cm mélységben azonnal jelentkeztek az újkori, 18-19. századi beépítés maradványai. A feltárt négy újkori gödör betöltéséből újkori, török kori és néhány középkori kerámiatöredéket bontottunk ki. A terület déli végét egy 18. századi, nagyméretű, kőből rakott derítő zárta le.

Az udvar északkeleti sarkában, 300-320 cm mélységben egy favázás ház délkeleti sarka, továbbá a déli (130 cm hosszúságú) és a keleti (460 cm hosszúságú) oldalának maradványai kerültek elő. Az agyagos, homokos talajban a favázának csak a lenyomata maradt meg (8. kép). Az oldalakat ácskapocs rögzítette egymáshoz. A ház belső sarkában tűzhely maradványát tártuk fel. A kemence égett, faszenes, agyagos sütlőlapjából középkori kerámiatöredékeket bontottunk ki. Ennek alapján az épület korát a 14-15. századra tehetjük.

Mivel a tervezett kivitelezési munka alsó szintje 320 cm, ezért, ebben a mélységben a régészeti kutatást be kellett fejeznünk. A további mélyítés azonban nem is lett volna indokolt mivel ezen a szinten már elértük a geológiai altalajt is.

Zádor Judit – Beszédes József

Irodalom:

BESZÉDES–PAPP–ZÁDOR 2008 – Beszédes J. – Papp A. – Zádor J.: Római kori védmű és török fürdő a pesti belvárosban (Roman period defensive works and a

Turkish bath in the city of Pest). *Aqfüz* 14 (2008) 165–171.

27. Budapest, V. ker., Egyetem tér – Papnövelde utca – Bástya utca – Ferenczy István utca – Henszlmann Imre utca – Károlyi Mihály utca – Kecskeméti utca – Királyi Pál – Szerb utca – Bécsi utca – Petőfi Sándor utca – Erzsébet tér – Október 6. utca

Az V. kerületi Belváros észak-déli tengelyében az „Új Főutca Program” keretében 2009 áprilisában kezdődtek meg az utcaburkolatok felújítását megelőző útfelbontások és közműcserék. Az új közművek – csatornák, gáz-, villany- és vízvezetékek – nagyrészt követték a régi nyomvonalak irányát. Ugyanakkor a felújításnál többfajta módszert alkalmaztak: vagy az eredeti helyén cserélték a csöveket, vagy a régi vezetékek mellé újakat helyeztek, továbbá új házi bekötéseket, és aknákat építettek ki.

A KÖH által előírt és a KÖSZ megbízásából végzett régészeti megfigyelést április 10-én az Egyetem tér burkolatának felbontásának és a Papnövelde utca közműaknáinak megfigyelésével kezdtük meg. További kiviteli munkák folytak a Belváros déli felén, többek között a Bástya, Ferenczy István, Henszlmann Imre, Károlyi Mihály, Kecskeméti, Királyi Pál és Szerb utcában, a középső területen a Bécsi és a Petőfi Sándor utcában, majd az Erzsébet téren, végül az északi területen az Október 6. utcában.

A földmunkák Pest történeti városmagját és legfontosabb nyilvántartott lelőhelyeit érintették.

A Henszlmann Imre utcában nem cserélték, hanem a régi mellé fektették az új

vezeték. A kiásott bolygatatlan árokból 120-160 cm mélységből 13. századi fazék-töredék, 15-16. századi kályhaszem- és palacktöredékek továbbá állatcsontok kerültek elő. Az árok felső 80-100 cm-es barna kevert betöltése alatt mindenhol jelentkezett a sárga homokos középkori szint. A leletanyag az utcát északról határoló lelőhelyhez a Károlyi Mihály utca 16-hoz (Károlyi Palota) tartozott. Az 1997-1998-ban itt végzett régészeti kutatás eredményeként a területen 10-12. századi temető, 13. századi telepmaradvány, török kori pince és tárolóverem került napvilágra.

A közműárok északi oldalában kelet-nyugati irányú kőfal húzódott. A faltető a mai járószint alatt 50-60 cm mélységben került elő. A hosszfalat három észak-déli irányú keresztfal osztotta részekre. Feltehetően az egykor a Károlyi Palota mellett álló 18. századi épület maradványai kerültek elő. A kivitelezés során az épület közműárokba eső falmaradványai elpusztultak.

A Károlyi Palotát északról határoló Ferenczy István utcában kiásott árokban tüzelés nyomait és paticsmaradványokat figyeltünk meg. A Palota előtt kihúzott 70 cm mélységű árok betöltéséből állatcsont jött elő.

A Szerb utca egyik közműaknájának homokos, agyagos betöltéséből török kori zöld színű kályhaszem töredéke került elő.

A Királyi Pál utcában észak-déli irányú, beszakadt téglaloboztatú, kváderkő oldalú, 19. századi csatorna került napvilágra.

Az Október 6. utca – Hild tér által határolt területen, egy lebontott épület pincemaradványát emelte ki a markoló. A 19. században egykor ezen a helyen álló épület pincéjének egy ajtaja, téglafalmaradványai és földmérészlete kerültek napvilágra.

Zádor Judit

28. Budapest, XVII. ker., Péceli út 197., Hrsz.: 134747

A jelzett területen, a Rákocsabai Református Egyházközség óvodát épített. Mivel a telek régészeti érdekű, a Csíky és Társa Beruházás-szervező Kkt., továbbá a Magyarterv Kft. megbízásából az építkezést megelőzően régészeti próbafeltárást végeztünk és szakfelügyeletet láttunk el. A közvetlen környékről ezt megelőzően már kerültek elő bronzkori és szarmata települések maradványai. A református templom körül végzett kutatások során Csaba falu középkori templomának félköríves záródású szentélye és temetőjének részletei kerültek feltárára (IRÁSNÉ 1975, 228–229, 237). A templomot, amelyet már a török hódoltság korában a protestánsok használtak, 1904-ben bontották le. Helyére megegyező tájolással új épült, azonban a gyülekezet megőrzött egy 15. századi kelyhet, amely még a templom eredeti berendezéséhez tartozott (Kálvin hagyománya, Kat. 2.6.11).

Csabarákosát (Chabarakusa) először a százdi apátság 1067-es (elveszett) oklevelének 1267-es átiratában említik. Ekkor adományozta a falut Péter *comes* az apátságnak. 1340-ben a Balogh nembeli Szécsi Dénes bán birtokában volt, ekkor írják, hogy Pécellel határos (GYÖRFFY 1998, 513). A falu nemcsak a középkor folyamán, de a török hódoltság alatt is mindvégig lakott volt, bár lakóinak száma gyakran változott. Közigazgatásilag a pesti *náhi*jéhez tartozott, és a budai beglerbég *hász*-birtokában volt (KÁLDY-NAGY 1985, 168–170).

Mivel az óvoda sávalapokkal épült, csak ezekben a keskeny árkokban lehetett megfigyeléseket tenni. E munka során a település 12-13. századi részlete bonta-

kozott ki. Főként kemencéket és árkokat találtunk, de feltárássra került egy veremház részlete is. A kemencék viszonylag nagy méretűek (100-120 cm átmérőjűek) voltak, többjüknek a hamusgödre is előkerült. Ezeket a lakóházakon kívül álló, úgynevezett külső kemencéket főzésre és kenyérsütésre használták. Általában csak sütőlapjuk maradt meg, felmenő részük, mely tapasztott agyagból készült, már csak összeomolva került elő. Néhány esetben a sütőfelület alá összetört kerámiaedények darabjait tapasztották. A veremháznak teljes alapterületét nem ismerjük, mivel azt középen egy közműárok vágta keresztül. Szélessége 2,5-3 méter lehetett. A település ezen részén viszonylag kevés tárgyi leletanyag került elő, főként kerámiaedények (fazekak, bográcsok) töredékeit, és étkezési hulladékként kidobott állatcsontokat találtunk.

A település későbbi korszakából is találtunk emlékeket. Olyan épületomladékok részletei kerültek elő, amelyek arra utalnak, hogy a késő középkorban (15. század) és később (a 17. században) tapasztott falú épületek álltak itt. Ez utóbbiak a század végén pusztulhattak el, és alattuk,

úgy tűnik, pince is volt. Mivel az épületek teljes kiterjedését nem ismerjük, ezek feltehetően lakóházak voltak, de gazdasági épületek is lehettek. Az egyik omladékból kályhatöredék került elő, így ezt az épületet mázatlan csempékből rakott cserépkályhával fűthették.

Kovács Eszter

Irodalom:

GYÖRFFY 1998 – Györffy Gy.: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza IV. Budapest 1998.

IRÁSNÉ 1975 – Irásné Melis K.: Középkori falvak Pest határában (Mittelalterliche Dörfer in der Gemarkung von Pest). ArchÉrt 102 (1975) 224–243.

KÁLDY-NAGY 1985 – Káldy-Nagy Gy.: A budai szandzsák 1546-1590. évi összeírásai. Budapest 1985.

Kálvin hagyománya – Farbakó P. – Kiss R. (szerk.), Kálvin hagyománya: Református kulturális örökség a Duna mentén. Kiállítási katalógus (Calvin's Legacy: The Cultural Heritage of Calvinism along the Danube. Exhibition catalogue). Budapest 2009.

Locations of and results from small-scale excavations conducted by the Budapest History Museum in 2009

(Marked as numbers on page 189)

16. Bp. III. 133 Szentendrei Road (Lrn.: 19348/8):
Remains of Roman period building debris (Orsolya Láng)
17. Bp. III. 13–15 Fehéregyházi Road (Lrn.: 18770/5-7)
Late Roman period layers (building debris) (Anita Kirchhof)
18. Bp. III. 23 Góbé Street (Lrn.: 18764/4)
Roman period layer (Gábor Lassányi)
19. Bp. II. Area surrounded by Halász Street – Szilágyi Dezső Square – Batthyány Square (Buda Main Collector)
Modern period layers (Judit Benda)
20. Bp. I. 9 Petermann bíró Street (Lrn.: 6630)
Remains of a Middle age cellar (Zoltán Bencze)
21. Bp. I. Szentháromság tér, Budavári Nagyboldogasszony (Matthias) church (Lrn.: 6531)
Part of a Middle age cemetery (Dóra B. Nyékhelyi)
22. Bp. XI. 20–28 Lágymányosi Street (Lrn.: 4125)
Roman period layers, remains of pottery kilns, remains of wall, graves of uncertain period (Eszter Bechtold – József Beszédes)
23. Bp. XI. 4 Ulászló Street (Lrn.: 4330)
Parts (pits) of Middle Bronze Age and Late Iron Age settlements (József Beszédes – Gábor Szilas)
24. Small-scale excavations and archaeological observations linked to the construction of the Buda Main Collector objects:
  - Bp. XI. Építész Street
Objects of Early and Middle Bronze Age (József Beszédes – Zita Tézer)
  - Bp. XI. Szerémi Street – Dombóvári Street
Modern period layers (József Beszédes)
  - Bp. XI. Mezőkövesd Street
Modern period layers (József Beszédes)
25. Bp. XI. Savoya Park (Lrn.: 43573/4)
Parts (pits) of a Bronze Age settlement (József Beszédes)
26. Bp. V. City Centre (Egyetem Square – Papnövelde Street – Bástya Street – Ferenczy István Street – Henszlmann Imre Street – Károlyi Mihály Street – Kecskeméti Street

– Királyi Pál Street – Szerb Street – Bécsi Street – Petőfi Sándor Street – Erzsébet Square – Október 6. Street)

Middle Age layers, parts of a Turkish period settlement (*Judit Zádor*)

27. Bp. V. 6 Pesti Barnabás Street (Lrn.: 24329)

Remains of a Middle Age timber house (*József Beszédes – Judit Zádor*)

28. Bp. XVII. 197 Péceli Road (Lrn.: 134747)

Parts of a Middle Age village (*Eszter Kovács*)